

inek megrendezése a társ szervezetekkel közösen (Bányásznap és Szt. Borbála nap országos központi ünnepei).”

1993-ban a Magyar Köztársaság ipari minisztere megalapította a *Szent Borbála-érmét*, melyet azóta is minden évben az érdemes bányászati tevékenység elismeréséért osztanak ki.

Az elmúlt század utolsó évtizede a Borbála-kultusz új virágkorát hozta hazánkban. A bányászszakszervezet magáénak tartja a bányászat jeles napjait, kiemelkedő feladatának tartja a hagyományápolást. A művelődési tevékenységet, meg az egyre szélesebb körű bányász hagyományörzési feladatokat a BDSZ által alapított Országos Bányász Kulturális és Hagyományörző Szövetség irányítja. A Bányász Kultúráért Alapítvány a művelődés és a kultúra területén az intézmények kiemelt programjaihoz, az amatőr művészeti együttesek munkájához, a zenekari események rendezéséhez nyújt segítséget, támogatást. A Bányászokért Alapítvány rendezvények és kiadványok támogatásával segíti a bányász-hagyományok ápolását. Minden év szeptemberének első vasárnapján a Bányásznapot, december 4-én pedig Szent Borbálát, a bányászok védőszentjét ünnepeljük. A szakmák közül a bányászat az egyedüli, amelynek törvénybe iktatottan két jeles napja van. A Borbála-jelenség figyelemre méltó – írja Tóth János –, „mert egybeesik a bányászat és a bányászok társadalmi megbecsültségének gyors hanyatlásával. Talán az is kifejeződik ebben, hogy a bányászok az utóbbi évtizedek keserű csalódásai után már csak az égiektől várhattak/várhatnak segítséget.”⁹

Az 1989-es történelmi és politikai változások a társadalom számára számos területen hoztak megújulást. Ismét megjelenhettek az 1989 előtti korszak szelektív kultúrpolitikájával szemben azok a társadalmi tevékenységek, amelyek valós értékekhez és emberi érzelmekhez kötődnek. Ennek példája a bányász kulturális örökség védelme és megőrzése érdekében kinyilvánított hagyományfenntartás, az ünnep, Szent Borbála-nap.

Krisztián Béla

Határtalanul

Dobó István örökségének ápolása

A Kárpát-medence kulturális örökségének elemei sok szállal kapcsolódnak egymáshoz. Bár a trianoni békediktátum következtében az örökségi elemeket sok esetben ma már más-más államban találhatjuk, az ott élők természetes igénye, hogy annak egészét gondozzák, ápolják. A szerencsére napjainkban már gazdagnak mondható példatárból Dobó István örökségének ápolását tájuk az olvasó elé.

Dobó Szerednyén született 1500 körül. A Kárpátalján fekvő település ma Ukrajnához tartozik. Életének kiemelkedő periódusa az a négy esztendő volt 1548 – 1552 között, amikor Egerben a vár kapitányaként szolgált. Ahol egy kiemelkedő felkészítő időszak után példamutatóan irányította, 38 napon át, a korabeli világ egyik meghatározó hadseregével szembeni hősiesség helytállást. A több mint hetven évet élt egri hőst családi birtokának temp-lomában helyezték örök nyugalomra 1572-ben, a falu, Dobóruszka ma Szlovákiában van.

9 Tóth János: Szent Borbála hagyománya. Természettudományi Közlöny 148. évf. 2017. 1. füz. 35–37.

Mindhárom országban a magyarság fontosnak tartja a haza megvédéséért az egyenlőtlen küzdelmet is vállaló egri várkapitány emlékezetének az ápolását. Személye szimbólummá vált, példaként szolgál arra, hogy ma is végződhet jól, eredményesen a kilátástalannak tűnő küzdelem is.

Eger 1552-es védelmét a XIX. században kezdték újra példaként emlegetni és ekkor vált egyre fontosabbá az esemény mellett annak üzenete is. Székely Bertalan a kiegyezés évében festette meg az *Egri nők* című képét. Festményének üzenete a maga korának szól: a szabadságharc bukásán kesergőknek, reményt vesztőknek üzent. A „gyengébbek”, a nők is képesek voltak szablyát ragadni és szembeállni az edzett, gyakorlott török harcosokkal.

Dobó István síremlékének fedőlapja 1832-ben Buttler János gróf révén került Egerbe. Pyrker János László egri érsek pedig kovácsoltvas rácoszattal lezárt „kápolná”-t alakított ki méltó elhelyezésére a vár Setét-kapujában. Az ekkor erősen pusztuló, a XVIII. század során kőbányaként használt várban ekkor jött létre az első emlékhely, mely az erőd kiemelkedő időszakára utalt. A XIX. században Dobóruszán is foglalkozni kezdtek azzal, vajon hol lehet a templomban Dobó István sírhelye? 1914-ben az Ung Megyei Közművelődési Egyesület főtítkárának, Deák Gyulának a kezdeményezésére régészeti ásatások kezdődtek a templomban, annak tervezett bővítését megelőzően. A Magyar Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárának igazgatója, dr. Varjú Elemér is a helyszínre utazott Gasparez Géza régész kíséretében. Elsőként arra a területre koncentráltak, mely a templombővítés után már nem lett volna elérhető. Egy befalazott kriptát tártak fel emberi csontmaradványokkal, de ezeknek megállapításuk szerint Dobó Istvánhoz nem volt köze.¹

A fővárosi szakemberek 1914. július 21-én érkeztek Dobóruszkára. Egy sajátos történelmi pillanatban, hiszen egy hét múlva az Osztrák–Magyar Monarchia hadat üzent Szerbiának és kitört az első világháború. A kutatások félbeszakadtak. A háború után pedig a település Csehszlovákiához került.

Néhány hónappal az ásatások megkezdése előtt az Ung Megyei Közművelődési Egyesület levelet írt Egerbe a szarkofág fedőlapjának visszaszolgáltatása ügyében, mellyel az egri városházán az állandó választmány is foglalkozott. A síremléket nem kívánták visszaadni, de a háborús viszonyok miatt a kérdés rövidesen lekerült a napirendről. Azt még ekkor lázalmunkban sem láthatták a döntéshozók, hogy néhány év múlva, a trianoni békediktátum után, Dobó temetkezési

Gyalogos határátkelőhely Szelmencnél
(A szerző felvételei)

1 Sugár István: Dobó István sírja és síremlékének története. Az Egri Múzeum Évkönyve X. Eger, 1973. [227–239.] 229.

helye már nem is Magyarországhoz fog tartozni. Az Ung megyei és a dobóruszkai lelkes lokálpatrióták az új viszonyok között nem forszírozták tovább a kérdést, bármennyire is fontosnak tartották a hős várkapitány emlékének helyi ápolását. A csehszlovák állampolgárrá lett magyarok azt legalább megelégedéssel konstatálhatták, hogy az egri várban is ásatások kezdődtek, feltárták és látogathatóvá tették a kazamatákat és az aknafigyelő folyosók egy részét.

A II. világháborút lezáró békeszerződés újabb határokat húzott és az egykori Dobó-birtokot is kettévágta. Ruszktól mindössze két kilométerre jelölték ki a Szovjetunió új határát, mely a szomszédos magyar lakosságú falun, Szelmencen húzódott keresztül, elvágva egymástól néhány tíz vagy száz méterre lakó családokat, rokonokat, ismerősöket. Akiknek még azt sem engedték meg a határőrök, hogy átkiabáljanak egymásnak a drótkerítésen. Így került Dobó szerednyei várának maradéka és a korabeli emléktábla szerint török rabokkal vágatot pincéje a Szovjetunióhoz.

Dobó Istvánnak és az 1552-es várvédelemnek a kultusza a XX század elején szelesebbé vált Gárdonyi Géza *Egri csillagok* című regényének 1901-ben történt megjelenését követően. A várkapitány 1907-ben szobrot kapott Eger főterén. 1952-ben ünnepekkel emlékeztek az ostrom 400. évfordulójára. A város múzeuma is felvette Dobó nevét. Az egri vár és a Dobó István nevét viselő múzeum sorsa azonban csak 1957-től kapcsolódhatott össze. Ekkor vonult ki a katonaság a laktanyának használt egri várból. Az ingatlan hasznosításával kapcsolatban számos „ötlet” merült fel. Voltak, akik lakásokat építettek volna ide, a lebontott külső vár területéhez hasonlóan. A föld alatti kazamatákban zöldségtárolásra vagy éppen gombatermesztésre is alkalmas területet láttak.

Szerencsére lelkes lokálpatrióták egész máshogy képzelték el az erőd megmaradását, valamint Dobó István és társai örökségének ápolását. Társadalmi szervezetet hoztak létre 1957-ben Eger Vára Barátainak Köre néven és azt szerették volna elérni, hogy a várba múzeum költözzön, felújítások kezdődjenek és legyen emlékhelye a hazájukért életüket is kockáztató, feláldozó magyaroknak.

A kezdeményezést siker koronázta. 1957-ben a várba költözött immár Dobó István Vármúzeum néven az intézmény. Az elsők között újították fel a gótikus püspöki palotát, melynek földszinti termében helyezték el 1965-ben a Dobó-szarkofág fedőlapját.

Arra azonban, hogy a határon túli magyarok is közösen megemlékezhesenek a Magyarországot egykor hősiessé védők-ről, a rendszerváltásig még várni kellett. A CSEMADOK helyi alapszervezete Dobóruszskán kiemelten kezelte a Dobó-örökség ápolását. Ebben Eger városa is szép gesztussal támogatta a Csehszlovákia felbomlása után immár a Szlovák Köztársaságban élő helyi magyarságot.

A dobóruszkai templom szentélye, jobbra a Dobó-szarkofág mellékoltárba épített oldallapja

1996-ban elkészítették a síremlék fedőlapjának másolatát és a ruszkai templomban felállították. A szétbontott szarkofág eredeti oldallapjai ekkor mellékoltárokba voltak beépítve a templomban. Az egri várban 2000-ben pedig elkészítették a szarkofág oldallapjainak másolatát és összeállították újra a síremléket a Hősök termében. A másolati oldallapokra került rá az eredeti fedőlap.

2002-ben a várvédelem 450. évfordulóját ünnepelték. Az éves programsorozat részeként nem csak Egerben, hanem Dobóruszkán is voltak megemlékezések és programok. Bemutatásra került például az *Egri csillagok* musical a falu művelődési házában, mely zsúfolásig megtelt ebből az alkalomból. Október 17-én, a török csapatok visszavonulásának napján megrendezték az Egri Vár Napját, melyen 2002-ben több mint tízezer ember vett részt. A nem várt fogadtatásra tekintettel az Egri Vár Napja azóta is minden évben megrendezésre került. Ezen részt vettek/vesznek a dobóruszkaiak delegáltjai kisebb vagy nagyobb számban, volt amikor autóbusszal, volt amikor személyautókkal érkezve. Közösen emlékezve az egri hősekre és köztük Dobó Istvánra, hiszen a nap programjának fontos része az összeállított szarkofág megkoszorúzása. A dobóruszkai ünnepségekre pedig ezekben az években mindig elutaztak az egriek, többször autóbusszokkal, az Eger Vára Barátainak Köre szervezésében. Dobó István öröksége így egy fontos hidat képezett a két településen élők között.

Az „Egri csillagok” előadása Dobóruszkán 2002-ben

Az évfordulós ünnepségek kapcsán ellátogatott az egri várba Szerednye delegációja is, polgármester asszonyuk vezetésével, akik szerették volna, hogy az örökség ápolásába Kárpátaljáról is szorosabban bekapcsolódhassanak. A Dobó-örökségről a találkozó alkalmával számos eszmecsere folyt. Mind a dobóruszkai, mind pedig a szerednyei megjelentek kiemelten fontosnak tartották, hogy a szlovákiai és az ukrain fiatalokat is ismer-

tessék meg Dobó István életével, tetteivel, hiszen ezekben az országokban, ellentétben a Magyarországgal, az iskolai tananyagok egyáltalán nem foglalkoznak a témával, meg sem említik az 1552-es egeri eseményeket. A gondolatot az egeri Vármúzeum és a Várbaráti Kör karolta fel. Kiállítást készítettek Dobó István életéről, Dobóruszkára magyar és szlovák, Szerednyére pedig magyar és ukrán nyelvű feliratokkal. Így nemcsak a magyarok, hanem szomszédos államok többségi nyelvét beszélők számára is elérhetővé válhattak a Dobóval kapcsolatos ismeretek, aki egykor azoknak a vidékeknek volt a földesura, ahol jelenleg ők is élnek. Dobóruszka a kiállítás a művelődési házban jelentős számú közönség előtt nyílt meg. Szerednyén azonban időközben új polgármestert választottak, ennek következtében megváltozott a politikai környezet. A kiállítás átmenetileg Egerben raktárban maradt, ezért a pályázati támogatás egy részét az Eger Vára Barátainak Köre vissza kellett hogy fizesse a támogatónak.

Miközben Szerednyén megtorpanni látszott a Dobó-örökséggel való foglalkozás, Dobóruszka a CSEMADOK alapszervezet mellett az új polgármester is nagy lendülettel vette pártfogásába az ügyet. A templomban 1914-ben félbehagyott régészeti kutatások után több mint kilencven évvel érkeztek újra ásató régészek. Az ásátás hivatalos szakmai vezetője dr. Jan Chovanec, a Töketeresbesi Múzeum régésze volt, míg a szakmai felügyeletet a Kaszai Műemlékvédelmi Hivatal gyakorolta, az egeri Dobó István Vármúzeum munkatársai, élükön Fodor László régésszel és más magyarországi kutatók a különböző szakaszokban konzulensként, tanácsadóként működtek közre.²

A 2006–2008 között zajlott ásátások eredményesek voltak és megtalálták az egeri hős földi maradványait. A csontok antropológiai vizsgálatát Budapesten, a Természettudományi Múzeum Embertani Tárában végezték el. Bár DNS-t is sikerült kinyerni, nem volt összehasonlító minta a család leszármazottai köréből. Ezt leszámítva minden egyéb körülmény Dobó István maradványainak a megtalálását igazolta. Budapestről Egeren keresztül szállították vissza a vizsgálatok után a csontokat Szlovákiába. Az egeri vár Hősök termében azonban néhány órára ravatalra tették, mely előtt az helyi polgárok tömegesen hajtottak fejet.

A dobóruszkai templomban újra összeállították az eredeti oldallapokból és a másolati fedőlapból a szarkofágot, melybe 2008. június 28-án, ünnepélyes keretek között újratemeték Dobó Istvánt. A temetési menet jelképesen azon az úton érkezett a templomhoz, melyet Szerednye irányából egykor használtak, ahol Dobó 1572-ben elhunyt, és amelyet ma a határsáv zár le Ukrajna és Szlovákia között és semmilyen közlekedésre nem használható.

A Dobó István életéről szóló kiállítás dobozban, raktárban várt a bemutatásra. Néhány év elteltével szerencsére elérkezett erre is a lehetőség.

A kárpátaljai Sislócon működő középiskolában különös figyelmet szenteltek a közeli Szerednye várát egykor birtokló Dobó Istvánnak. Konferenciával tisztelgetek emlékének, amelyen a kárpátaljai tanárok, kutatók mellett a Dobó István Vármúzeum két szakembere is előadást tartott.

A középiskola diákjai, tanárai ezt követően többször is jártak Egerben és intézményük hivatalosan is fel kívánta venni Dobó István nevét. Ezért döntött úgy az Eger Vára Barátainak Köre vezetősége, hogy a tablókat a sislóci Dobó István Középiskolának adományozza. Az egyesület és a Vármúzeum vezetői 2012. november 17-én utaztak Kárpátaljára, hogy az ajándékozást egy emléknapi keretében erősítsék meg.

2 Fodor László: Dobó István sírjának kutatása, megtalálása és az egeri hős földi maradványainak újratemetése. *Agria – A Dobó István Vármúzeum évkönyve XLVII.* Eger, 2011. 121–132.

Küldöttségünket az iskola igazgatója, aki egyben a Dobó István Magyar Hagyományörző Társaság elnöke és az iskola tantestülete nagyon szívélyesen fogadta. Az emléknapon részt vett Dobóruszka polgármestere, Magyarország Ungvári Főkonzulátusának konzulja, az Ungvidéki Határmenti Önkormányzatok Társulásának elnöke és az ukrajnai magyarok szervezeteinek vezetői is. Az iskola falán Dobó István emléktáblát kapott, melyet a résztvevők ünnepélyesen megkoszorúztak. Ezután az iskola igazgatója mutatta be az eddigi közösen elvégzett munkát. Az iskolai program után az egri, dobóruszkai, sislóci vendégek közösen Szerednyére látogattak, ahol a polgármester fogadta őket és a település központjában létrehozandó Dobó-kiállításhoz kérte a segítséget, melynek lehetséges helyszínét is felkeresték. A kisvárosban két jelentős építészeti emlék is fűződik Dobó István nevéhez. Ez egyik a vár, ami ma már csak rom, ahol egykor a várkapitány életének utolsó napjait töltötte. A másik pedig egy borospince, melynek latin nyelvű korabeli emléktábláján olvashatjuk az egri hős nevét, aki török rabokkal vágatta a pincét – legalábbis a felirat tanúsága szerint.

Szerednyén a kiállítás még nem készült el, de a város főterét nemrégiben Dobó térnek nevezték át és 2017-ben szobrot is avattak az egri hősnek az általa vágatott, több mint 4 kilométer hosszú pince bejáratánál.

Dobó István örökségének az ápolását fontosnak tartják mindhárom országban, ami összekapcsolja az ezzel foglalkozókat, érdeklődőket, a kapcsolatok pedig átívelnek a határokon. Fontosságát remélhetőleg sikerül a felnövekvő generációkkal is megértetni, hiszen rajtuk fog múlni, hogy akár egy emberöltő múlva visszatekintve, be tud-e majd számolni az akkori krónikás a magyarságot összetartó, élő örökségről.

Veres Gábor

Dobó István emléktáblájának megkoszorúzása Sislócon 2012-ben

Esterházy Móric-emléktábla Győrben

A volt miniszterelnök emléktáblájának avatását – ami a Herendi Porcelánmanufaktúra Zrt. nagylelkű támogatásával és a győri perjelség segítségével jött létre – 2020. szeptember 19-én szombaton délelőtt tartották bencés gimnáziumi megemlékezés keretében a győri Széchenyi téren.

Sárai-Szabó Kelemen OSB győri perjel és Tóth Konstantin OSB gimnáziumi igazgató köszöntője után beszédet mondott dr. Simon Attila, a Herendi Porcelánmanufaktúra Zrt. vezérigazgatója és Biczó Zalán egyetemi könyvtáros, az Esterházy-emléktábla kezdeményezője. Az ünnepséget megtisztelte jelenlétével Esterházy György is, aki Esterházy Móric unokája. Személyes hangvétélű beszédével zárult az emléktábla avatása.